

زنان، کسب و کار و قوانین

۲۰۲۳

معاونت بررسی‌های اقتصادی
اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

Women, Business and the Law 2023

منبع: گزارش بانک جهانی با عنوان

ترجمه و تنظیم کننده: پریسا مطرانلویی

ناظر: سارا محمدی

واحد پژوهش و مطالعات اقتصادی معاونت بررسی های اقتصادی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

اسفند ۱۴۰۱

از طریق پست الکترونیکی زیر می توانید پیشنهادهای و نظرات اصلاحی خود را به واحد مربوطه منعکس نمایید:

researchcenter@tccim.ir

استفاده از مطالب این گزارش با ذکر منبع بلامانع است.

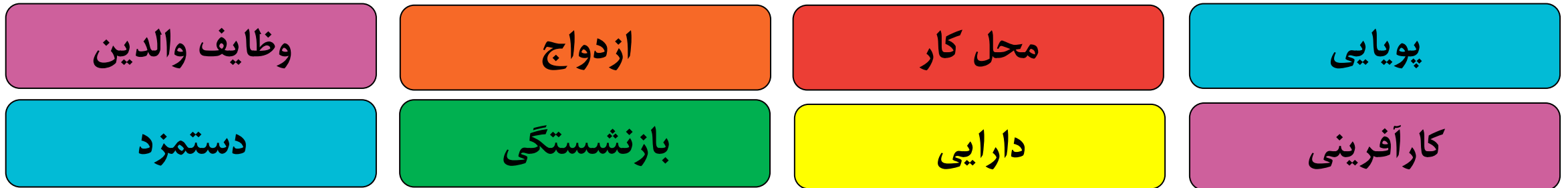

زنان، کسب و کار و قانون ۲۰۲۳ نهمین گزارش از مجموعه مطالعات سالانه اندازه‌گیری میزان تاثیر قوانين و مقررات در ۱۹۰ کشور جهان بر فرصت‌های اقتصادی زنان است که در ماه مارس سال جاری میلادی منتشر شده است.

این پروژه بر اساس هشت معیار که زنان در تعامل با قانون در زندگی و شغل خود با آن مواجه هستند، شکل گرفته است: پویایی، محل کار، دستمزد، ازدواج، وظایف والدین، کارآفرینی، دارایی و بازنشستگی. در میان چالش‌های توسعه‌ای که به طور نامتناسبی بر زنان تأثیر می‌گذارد، گزارش زنان، کسب و کار و قانون ۲۰۲۳، موانع مشارکت اقتصادی زنان را شناسایی کرده و به دنبال اصلاح قوانین تبعیض‌آمیز است.

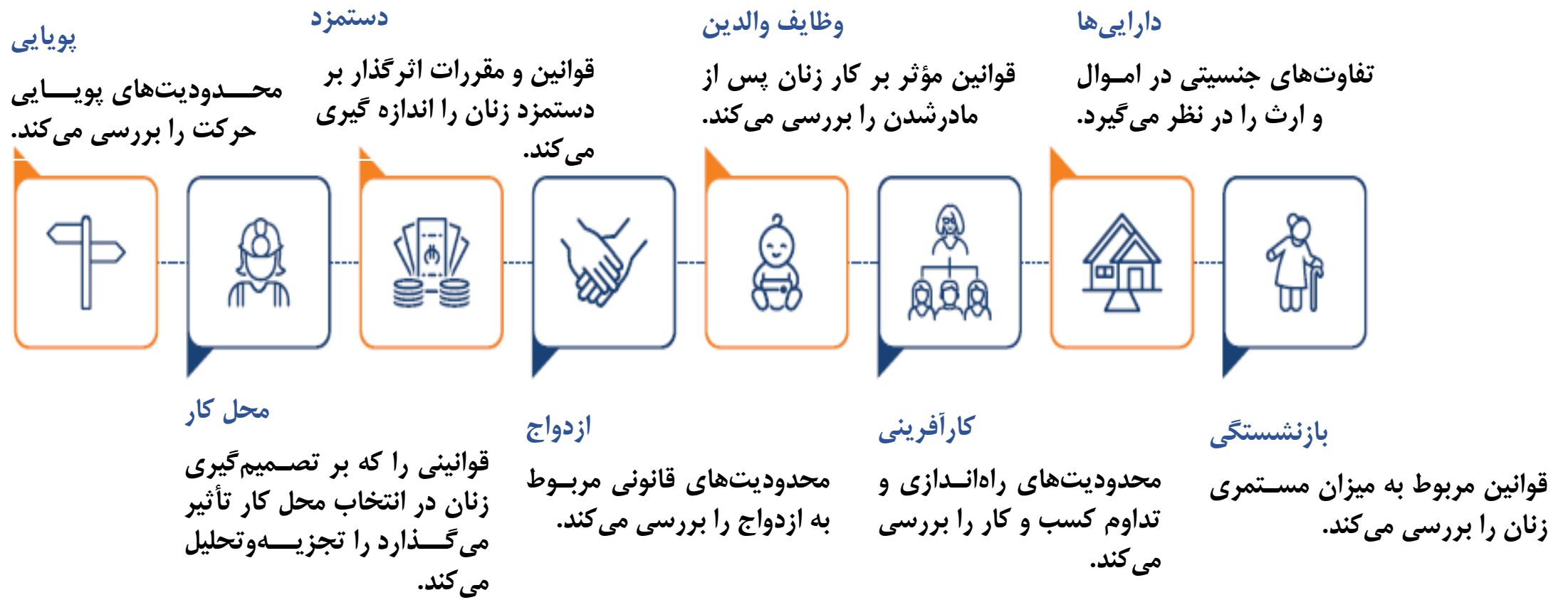
در گزارش سال جاری، این مطالعه شامل تحقیقات جدید، بررسی ادبیات، و تحلیل ۵۳ سال اصلاحات برای حقوق زنان است. این شاخص‌ها شواهدی را در خصوص رابطه مهم بین برابری جنسیتی قانونی و اشتغال و کارآفرینی زنان ارائه می‌دهد. زنان، کسب و کار و قانون با بررسی تصمیمات اقتصادی که زنان در طول زندگی کاری خود می‌گیرند و همچنین پیشرفت‌هایی که طی ۵۳ سال گذشته به‌سوی برابری جنسیتی انجام شده است، سهم مهمی در تحقیقات و مباحث سیاستی در مورد وضعیت توانمندسازی اقتصادی زنان دارد. در این گزارش داده‌های مربوط به توانمندسازی زنان، تجارت و قانون ۲۰۲۳، تا ابتدای اکتبر ۲۰۲۲ است.

پروژه زنان، کسب و کار و قانون ۲۰۲۳، با شناسایی قوانین و مقرراتی که محدودکننده و یا مشوق مشارکت اقتصادی زنان است، میزان پیشرفت جهانی به سمت برابری جنسیتی در ۱۹۰ اقتصاد دنیا را اندازه‌گیری کرده است. این پروژه که مبتنی بر تجزیه و تحلیل قوانین و مقررات ملی اثرگذار بر فرصت‌های اقتصادی زنان است، بر اساس هشت معیار اصلی که زنان در تعامل با قوانین در زندگی و شغل خود با آن مواجه هستند، شکل گرفته است. این معیارها شامل موارد زیر هستند:

زنان، تجارت و قانون ۲۰۲۳ ارزیابی جامعی از پیشرفت جهانی به سمت برابری جنسیتی در قانون طی پنج دهه گذشته ارائه می‌دهد. از سال ۱۹۷۰ تا امروز، پایگاه داده تاریخی زنان، تجارت و قانون ابزار مهمی برای کمک به سیاستگذاران، جامعه مدنی، بخش خصوصی و محققان برای درک موانع قانونی پیش‌روی زنان در طول زمان و در سراسر جهان بوده است.

هشت معیار اصلی شاخص

در جدول صفحه بعد به سوالات مرتبط با هر یک از معیارها، اشاره شده است.

۱. آیا مرخصی استحقاقی حداقل ۱۴ هفته‌ای در اختیار مادران قرار می‌گیرد؟

۲. آیا دولت ۱۰۰ درصد مزایای مرخصی زایمان را اجرا می‌کند؟

وظایف والدین ۳. آیا مرخصی استحقاقی در اختیار پدران قرار می‌گیرد؟

۴. آیا مرخصی استحقاقی والدین وجود دارد؟

۵. آیا اخراج کارگران باردار ممنوع است؟

۱. آیا زن می‌تواند مانند یک مرد محل زندگی خود را انتخاب کند؟

پویایی ۲. آیا زن می‌تواند مانند مرد به خارج از منزل رفت و آمد کند؟

۳. آیا زن می‌تواند مانند مرد برای پاسپورت اقدام کند؟

۴. آیا زن می‌تواند مانند مرد به خارج از کشور سفر کند؟

۱. آیا زن می‌تواند مانند مرد شغل پیدا کند؟

محل کار ۲. آیا قانون، اعمال تبعیض جنسیتی در استخدام را ممنوع کرده است؟

۳. آیا قانونی در مورد آزار جنسی در زمان اشتغال وجود دارد؟

۴. آیا مجازات کیفری یا راه حل مدنی برای آزار جنسی در حین اشتغال وجود دارد؟

۱. آیا قانون اعمال تبعیض جنسیتی در دسترسی به اعتبارات را ممنوع کرده است؟

کارآفرینی ۲. آیا زن می‌تواند مانند مرد قرارداد ببندد؟

۳. آیا زن می‌تواند مانند مرد اقدام به ثبت کسب و کار کند؟

۴. آیا زن می‌تواند مانند مرد حساب بانکی باز کند؟

۱. آیا ماده قانونی مبنی بر الزام زن متأهل به اطاعت از شوهر وجود دارد؟

ازدواج ۲. آیا زن می‌تواند مانند مرد سرپرست خانوار باشد؟

۳. آیا قانونی برای رسیدگی به خشونت خانگی وجود دارد؟

۴. آیا زن می‌تواند مانند مرد حکم طلاق بگیرد؟

۵. آیا زن مانند مرد حق ازدواج مجدد دارد؟

۱. آیا زن و مرد از حقوق مالکیت مساوی بر اموال غیرمنقول برخوردارند؟

دارایی ۲. آیا دختران و پسران دارای حقوق مساوی برای ارث بردن دارایی از والدین خود هستند؟

۳. آیا همسران مرد و زن از حقوق مساوی برای ارث بردن دارایی برخوردارند؟

۴. آیا قانون به همسران اختیارات اداری یکسانی در مورد دارایی در دوران ازدواج می‌دهد؟

۵. آیا برای ارزش‌گذاری سهام غیرنقدی قانونی پیش‌بینی شده است؟

۱. آیا قانون برای کار با ارزش برابر، دستمزد مساوی را تعیین کرده است؟

دستمزد ۲. آیا زن می‌تواند مانند مرد شب کار کند؟

۳. آیا زن می‌تواند مانند مرد در شغلی که خطرناک است کار کند؟

۴. آیا زن می‌تواند مانند مرد در شغل صنعتی/کارخانه‌ای کار کند؟

۱. آیا سن بازنشستگی زنان و مردان با مزایای بازنشستگی کامل یکسان است؟

بازنشستگی ۲. آیا سن بازنشستگی زنان و مردان با مزایای مستمری یکسان است؟

۳. آیا سن اجباری بازنشستگی برای زنان و مردان یکسان است؟

۴. آیا مرخصی به دلیل مراقبت از کودک در مزایای بازنشستگی لحاظ می‌شود؟

گزارش زنان، تجارت و قانون ۲۰۲۳، قوانین و مقررات مربوط به مشارکت اقتصادی زنان را در ۱۹۰ اقتصاد از سال ۱۹۷۰ تا ۲۰۲۲ ارزیابی می‌کند. این تحلیل بر اساس این فرضیه آغاز می‌شود که برابری جنسیتی برای پایان دادن به فقر و تقویت رفاه ضروری است. رفتار برابر با زنان طبق قانون با ورود و ماندن تعداد بیشتری از زنان در نیروی کار و رسیدن به پست‌های مدیریتی همراه است. این کار دستمزدهای بالاتری را برای زنان فراهم می‌کند و زمینه حضور زنان بیشتری را برای داشتن یک کسب و کار تسهیل می‌کند. در سطح جهانی، به طور متوسط، زنان تنها از ۷۷ درصد حقوق قانونی مردان برخوردار هستند و نزدیک به ۲.۴ میلیارد زن در سن کار در سراسر جهان در اقتصادهایی زندگی می‌کنند که حقوقی برابر با مردان برای آنها قائل نیستند. اگرچه دستاوردهای بزرگی در دهه‌های اخیر حاصل شده است، اما هنوز کارهای زیادی باید انجام شود.

در سال ۲۰۲۲، سرعت جهانی اصلاحات در زمینه رفتار قانونی برابر با زنان به کمترین سطح آن در ۲۰ سال گذشته کاهش یافته است. این "فرسودگی اصلاحات" یک مانع بالقوه برای رشد اقتصادی و انعطاف‌پذیری در یک مقطع بحرانی برای اقتصاد جهانی است. از آنجایی که رشد اقتصاد جهانی در حال کاهش است، لازم است همه کشورها ظرفیت تولیدی خود را برای مقابله با بحران‌هایی که آنها را فرا گرفته است، بکار گیرند.

در سال ۲۰۲۲، تنها ۳۴ مورد اصلاحات حقوقی مرتبط با جنسیت در ۱۸ اقتصاد جهان ثبت شده است که کمترین تعداد از سال ۲۰۰۱ تا کنون بوده است. میانگین امتیاز جهانی در شاخص زنان، تجارت و قانون از سال ۲۰۲۱ تا ۲۰۲۲ تنها با نیم واحد افزایش، به ۷۷.۱ رسیده است. بیشترین اصلاحات بر افزایش مرخصی استحقاقی برای والدین، حذف محدودیت‌های کار زنان و الزام به برقراری حقوق برابر متمرکز است.

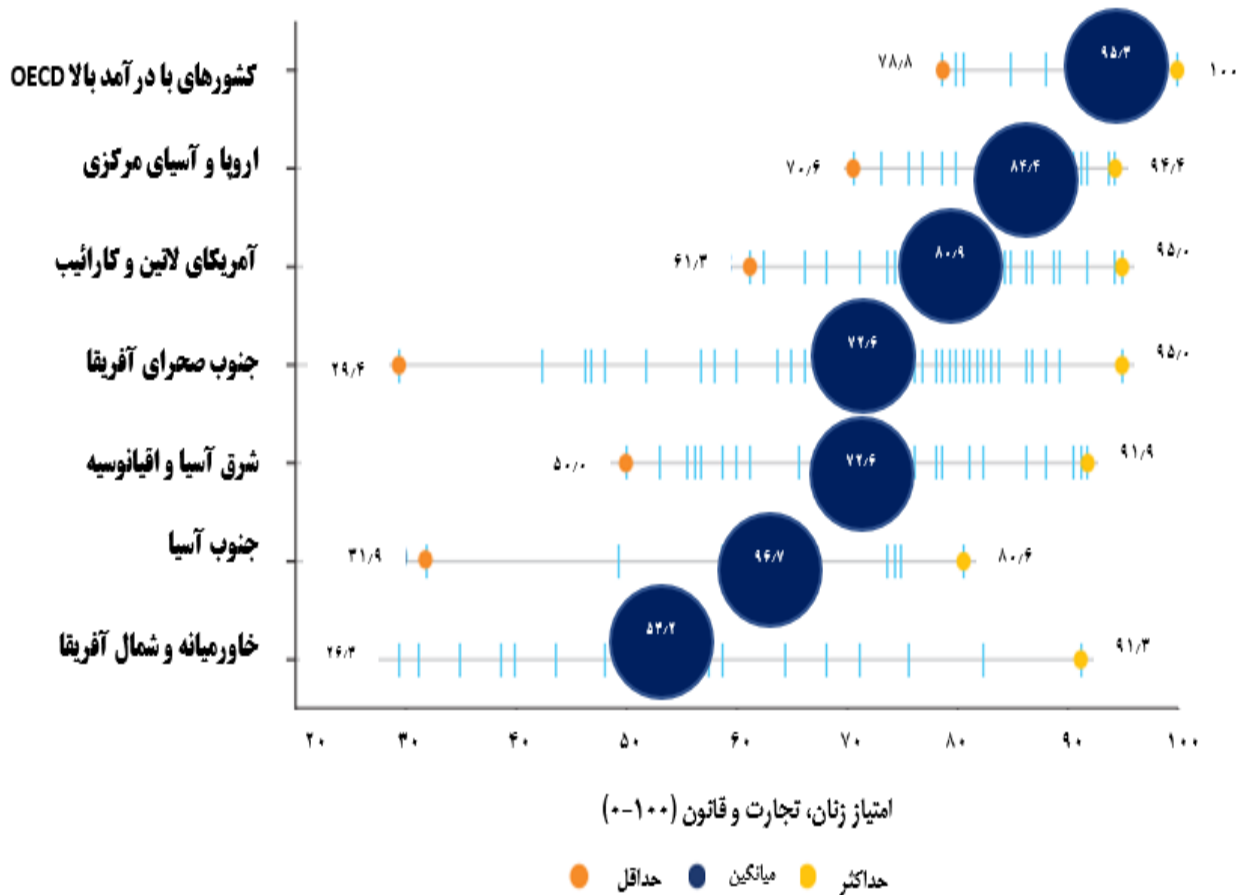
انجام اصلاحات به نحوی که زنان را به مشارکت در اقتصاد به‌عنوان کارکن و یا کارآفرین تشویق کند، اقتصاد را در برابر شوک‌ها پویا و انعطاف‌پذیرتر می‌کند.

با سرعت فعلی اصلاحات، دست کم ۵۰ سال طول می‌کشد تا به برابری جنسیتی قانونی در همه زمینه‌ها نزدیک شد. در بسیاری از کشورها، زنانی که امروز وارد نیروی کار می‌شوند، در زمان بازنشستگی فاقد حقوقی مشابه مردان خواهد بود.

در حوزه‌های مورد بررسی در این گزارش، برای دستیابی به برابری جنسیتی قانونی قابل توجه در سراسر جهان، به بیش از ۱۵۰۰ اصلاحات نیاز است.

پراکندگی میانگین نمرات زنان، تجارت و قانون ۲۰۲۳، بر اساس منطقه

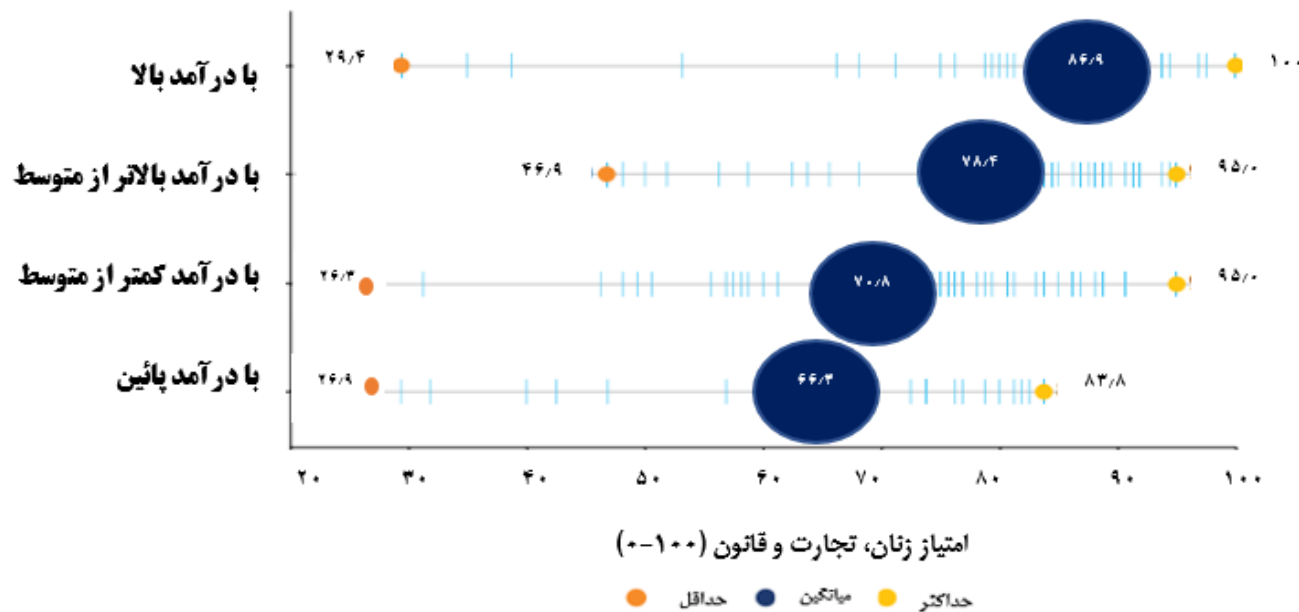

در دهه گذشته نزدیک به ۹۰ میلیون زن در سن کار به برابری قانونی دست یافتند. با این حال، ۲.۴ میلیارد زن در سن کار از حقوق قانونی مشابه مردان برخوردار نیستند که بیش از نیمی از آنها در شرق آسیا و اقیانوسیه (۷۱۰ میلیون نفر) و جنوب آسیا (۶۱۰ میلیون) زندگی می‌کنند، پس از آن کشورهای جنوب صحرای آفریقا (۳۳۰ میلیون)، کشورهای با درآمد بالای OECD (۲۶۰ میلیون)، آمریکای لاتین و دریای کارائیب (۲۱۰ میلیون)، خاورمیانه و شمال آفریقا (۱۵۰ میلیون) و اروپا و آسیای مرکزی (۱۴۰ میلیون) قرار دارند. اقتصادهایی با میانگین نمرات بالاتر از میانگین جهانی (۷۷.۱) در کشورهای با درآمد بالای OECD، اروپا و آسیای مرکزی و آمریکای لاتین و مناطق کارائیب قرار دارند. خاورمیانه و شمال آفریقا و همچنین جنوب آسیا نیز کمترین میانگین امتیاز را دارند.

اقتصادهای کم‌درآمد و با درآمد متوسط در سال گذشته پیشرفت قابل توجهی به سمت برابری جنسیتی قانونی داشته‌اند. هفت اقتصاد با درآمد پایین‌تر از متوسط، ۱۵ مورد اصلاحات اجرا کرده‌اند که منجر به افزایش ۰.۸ واحدی امتیازی در میانگین امتیاز این گروه شده است. اقتصادهای با درآمد بالاتر از متوسط نیز با ۱۲ اصلاح، میانگین امتیاز خود را ۰.۸ واحد بهبود داده‌اند. اقتصادهای کم‌درآمد پس از اجرای چهار اصلاحات، با افزایش ۰.۲ واحد به امتیاز کلی ۶۶.۳ رسیده‌اند. اگرچه میانگین امتیاز اقتصادهای پردرآمد ۸۶.۹ است، اما همچنان برخی از اقتصادهای این گروه امتیازات پایینی مانند ۲۹.۴ را نیز دارند.

شاخص زنان، کسب و کار و قانون بر اساس سطوح درآمدی

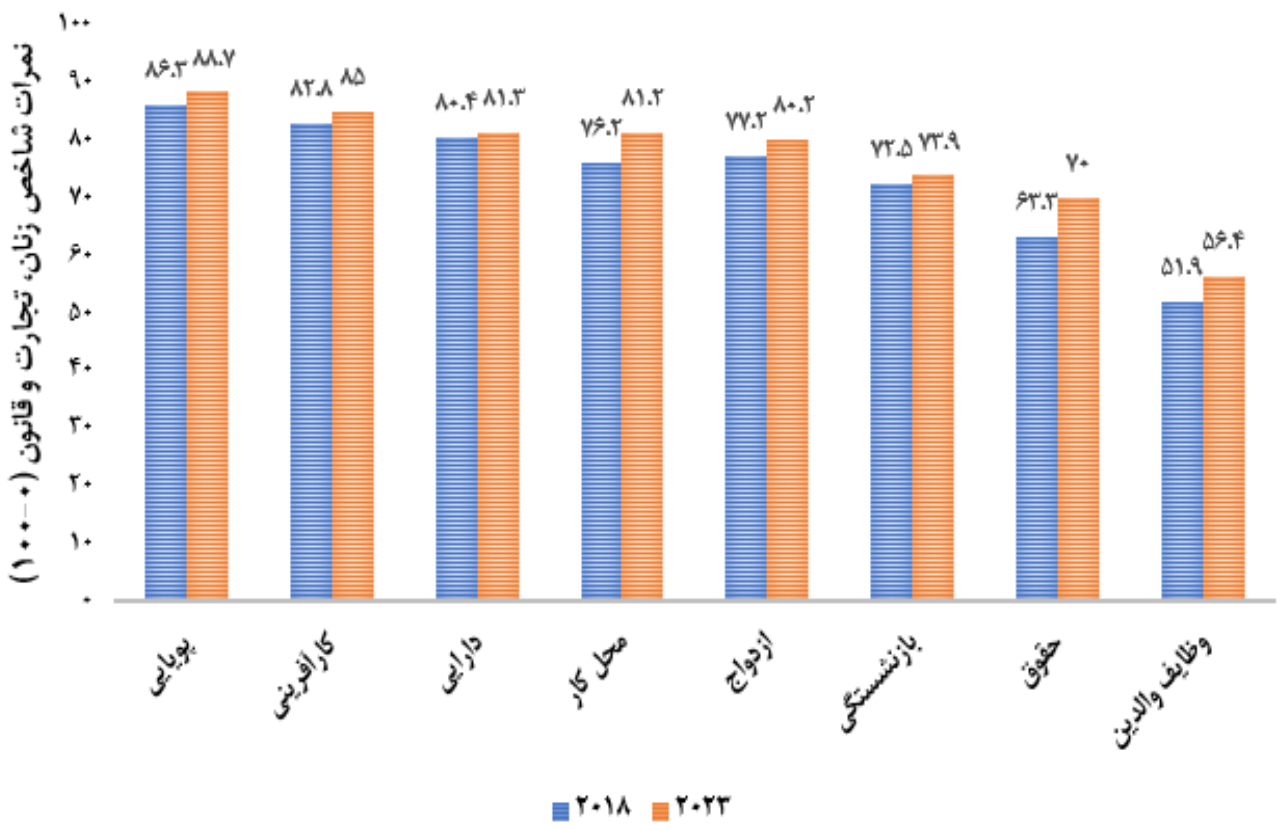

در تمام گروه‌های درآمدی، شکاف حداقل ۴۸ واحدی امتیازی بین اقتصادهایی با کمترین و بالاترین امتیاز مشهود است، که نشان می‌دهد زنان هنوز با تفاوت‌های قابل توجهی در جایگاه قانونی خود حتی در سطوح توسعه اقتصادی مشابه، مواجه هستند.

میانگین نمرات شاخص زنان، کسب و کار و قانون

طی سالهای ۲۰۱۸ و ۲۰۲۳

در سال ۲۰۲۳ به جز شاخص وظایف والدین (۵۶.۴)، حقوق (۷۰.۰) و بازنشستگی (۷۳.۹)، تمام شاخص‌های دیگر به طور میانگین امتیاز ۸۰ یا بالاتر دارند. امتیاز شاخص پرداخت ۱.۳ واحد افزایش یافته که بزرگترین پیشرفت در بین همه شاخص‌ها است. پس از آن به ترتیب ۰.۷ واحد امتیاز در وظایف والدین و محل کار و ۰.۵ واحد امتیاز در کارآفرینی افزایش یافته است. در مجموع توالی شاخص‌ها تغییری نداشته است، به طوری که پویایی، کارآفرینی و دارایی همچنان بالاترین امتیازات را دارند و حقوق و وظایف والدین نیز کمترین امتیاز را در سال ۲۰۲۳ و پنج سال پیش، دارند. با این حال، حقوق و محل کار علی‌رغم نمرات پایین‌تر، شاخص‌هایی هستند که بیشترین بهبود را داشته‌اند.

۱۰ اقتصاد اول و آخر در شاخص زنان، تجارت و قانون ۲۰۲۳

۱۰ اقتصاد آخر			۱۰ اقتصاد اول		
نمره	کشور	ردیف	نمره	کشور	ردیف
۴۲.۵	گینه بیسائو	۱	۱۰۰	بلژیک	۱
۴۰	سوریه	۲	۱۰۰	کانادا	۲
۳۸.۸	عمان	۳	۱۰۰	دانمارک	۳
۳۵	کویت	۴	۱۰۰	فرانسه	۴
۳۱.۹	افغانستان	۵	۱۰۰	آلمان	۵
۳۱.۳	ایران	۶	۱۰۰	یونان	۶
۲۹.۴	قطر	۷	۱۰۰	ایسلند	۷
۲۹.۴	سودان	۸	۱۰۰	ایرلند	۸
۲۶.۹	یمن	۹	۱۰۰	لتونی	۹
۲۶.۳	کرانه باختری و غزه	۱۰	۱۰۰	لوگزامبورگ	۱۰

ایران با کسب امتیاز ۳۱.۳، در بین ۵ اقتصاد دارای کمترین امتیاز از لحاظ شاخص زنان، کسب و کار و قانون قرار دارد. (بالاتر از کشورهای قطر، سودان، یمن و کرانه باختری و غزه).

شایان ذکر است رتبه ایران در سال ۲۰۲۳ نسبت به سال ۲۰۲۲ هیچ تغییری نداشته است.

رتبه ایران در هشت معیار

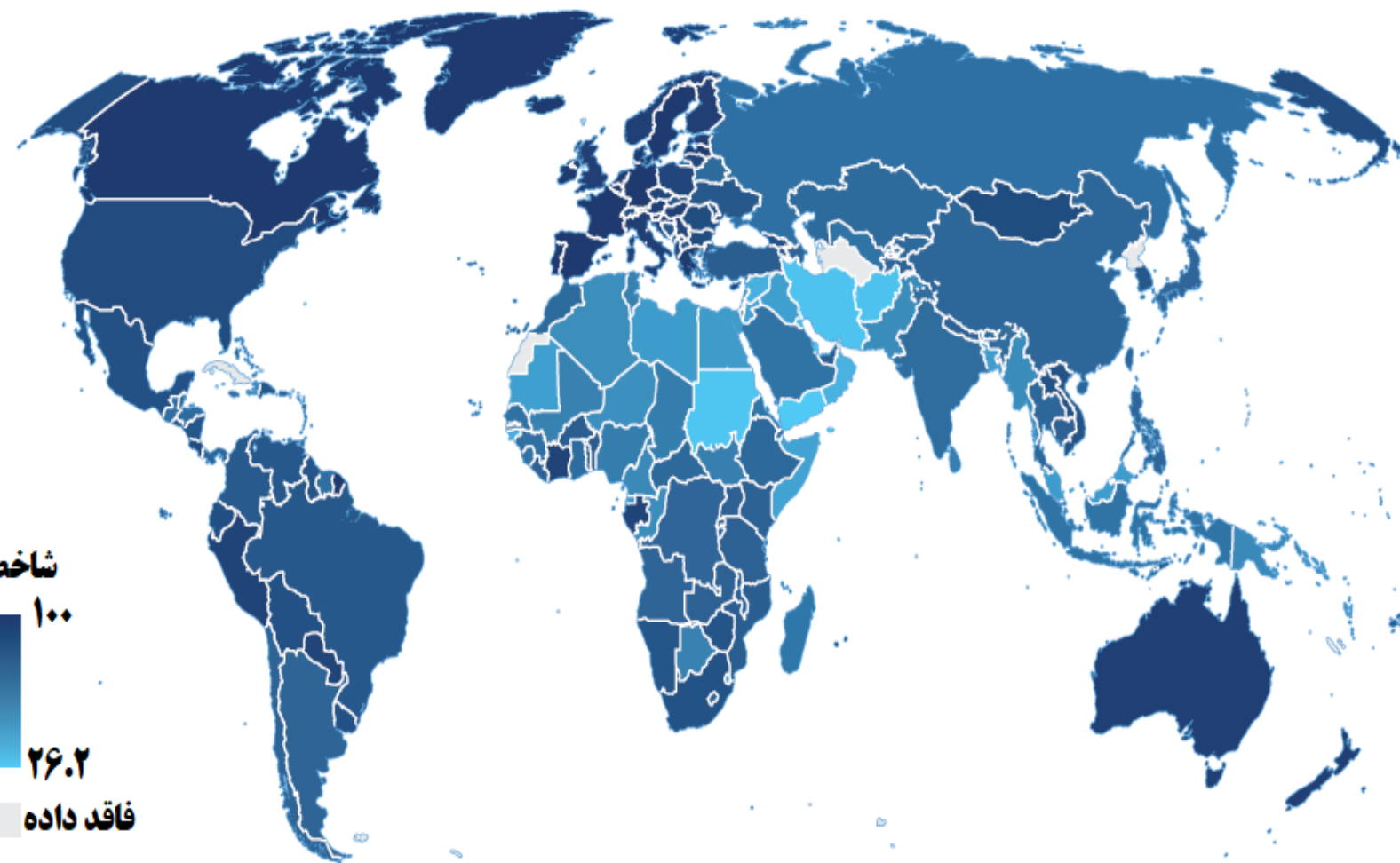

راهنما: در خصوص معیارهای پویایی، محل کار و ازدواج، پاسخ‌های داده‌شده به همگی سوالات مرتبط، منفی بوده است. از آنجائی که هر پاسخ منفی معادل امتیاز صفر است، در مجموع امتیاز این شاخص‌ها برای ایران صفر در نظر گرفته شده است. در خصوص معیار حقوق و دستمزد از ۴ سوال مرتبط، پاسخ دو سوال مثبت (۱) و پاسخ دو سوال منفی (۰) بوده که در مجموع امتیاز ۵۰ که میانگین پاسخ‌ها می‌باشد، کسب شده است. بالاترین امتیاز ایران مربوط به معیار کارآفرینی با رقم ۷۵ است.

با توجه به روش تعیین امتیازها و نوع پاسخ‌های داده شده به سوالات مرتبط، ایران امتیاز ۳۱.۳ از ۱۰۰ را کسب کرده است. امتیاز ایران در هریک از شاخص‌ها و به تبع آن در میانگین شاخص، هیچ تغییری نسبت به سال ۲۰۲۲ نداشته است.

نتایج - تصویر جهانی

نقشه جهانی شاخص زنان، تجارت و قانون ۲۰۲۳

امتیاز ایران و کشورهای منتخب در هشت معیار

در یک مقایسه کلی بین امتیاز ایران و کشورهای همپون عربستان سعودی، ترکیه و مالزی، مشاهده می‌شود که امتیاز ترکیه در تمامی معیارها بالای ۵۰ بوده و با دارا بودن سه امتیاز کامل (۱۰۰) در سه معیار پویایی، محل کار و دارایی، امتیاز کلی ۸۲.۵ را کسب کرده است. عربستان سعودی با چهار امتیاز کامل (۱۰۰) در معیارهای محل کار، دستمزد، کارآفرینی و بازنشستگی، امتیاز کلی ۷۱.۳ را کسب کرده است و کمترین امتیاز آن مربوط به معیارهای ازدواج، وظایف والدین و دارایی (۴۰) است. در مورد کشور مالزی نیز میانگین امتیاز ۵۰ است. متأسفانه ایران وضعیت مطلوبی در قیاس با سایر کشورهای به ویژه عربستان سعودی و مالزی برخوردار نیست و در سه معیار هیچ امتیازی را کسب نکرده است.

کشور / معیار	پویایی	محل کار	دستمزد	ازدواج	وظایف والدین	کارآفرینی	دارایی	بازنشستگی	امتیاز شاخص ۲۰۲۳
ایران	۰	۰	۵۰	۰	۶۰	۷۵	۴۰	۲۵	۳۱.۳
عربستان سعودی	۵۰	۱۰۰	۱۰۰	۴۰	۴۰	۱۰۰	۴۰	۱۰۰	۷۱.۳
ترکیه	۱۰۰	۱۰۰	۷۵	۸۰	۸۰	۷۵	۱۰۰	۵۰	۸۲.۵
مالزی	۵۰	۵۰	۵۰	۴۰	۰	۷۵	۶۰	۷۵	۵۰

ضرورت اصلاحات برای حذف موانع قانونی علیه زنان

شواهد مقایسه‌ای زیادی وجود دارد که نشان می‌دهد چرا کشورها تصمیم به حذف موانع قانونی برای زنان می‌گیرند. چشم انداز نهادی یک کشور، در کنار وجود یک اقتصاد باثبات و سرمایه انسانی بالا، زیربنای آغاز یک روند اصلاحی است و فعالیت گروه‌های زنان و ائتلاف‌های استراتژیک چندجانبه به ایجاد حرکت کمک می‌کند. تحقیقات و داده‌ها ابزار مهمی برای طرح اصلاحات هستند. احکام حقوقی بین‌المللی و کمک‌های فنی از طرف شرکای توسعه بین‌المللی حمایت مهمی را برای اصلاح‌طلبانی که به دنبال شناسایی شیوه‌های خوب هستند، فراهم می‌کند که این عوامل باعث تشویق و حمایت از اجرای اصلاحات موفق می‌شود.

پنج نکته اصلی زیر نشان می‌دهد که قوانین چگونه، کجا و با چه سرعتی از سال ۱۹۷۰ تغییر کرده‌اند:

۱- از سال ۱۹۷۰ تاکنون، میانگین جهانی امتیاز زنان، تجارت و قانون حدود دو سوم بهبود یافته و از ۴۵.۸ به ۷۷.۱ امتیاز رسیده است. دهه اول این قرن دستاوردهای بسیاری در زمینه برابری جنسیتی قانونی ایجاد شده است. بین سال‌های ۲۰۰۰ و ۲۰۰۹، بیش از ۶۰۰ مورد اصلاحات ارائه شده که اوج آن ۷۳ مورد اصلاحات در سال‌های ۲۰۰۲ و ۲۰۰۸ بوده است. از آن زمان به بعد، به نظر می‌رسد فرسودگی اصلاحات، به ویژه در زمینه‌هایی که شامل هنجارهای قدیمی تثبیت شده، مانند حقوق زنان برای ارث و مالکیت است، آغاز شده است.

ضرورت اصلاحات برای حذف موانع قانونی علیه زنان – ادامه

۲- امروزه، تنها ۱۴ اقتصاد که همگی با درآمد بالا هستند، دارای قوانینی هستند که به زنان حقوقی برابر با مردان می‌دهند، و پیشرفت در بین مناطق و در طول زمان نابرابر بوده است. در سرتاسر جهان، هر اقتصاد از سال ۱۹۷۰ تاکنون، حداقل یک مورد اصلاحات انجام داده است. با این حال، ۱۷۶ اقتصاد هنوز فرصت برای بهبود دارند. برابری فرصت‌های اقتصادی برای زنان در کشورهای پردرآمد سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) بیشتر است، میانگین امتیاز در شاخص زنان، تجارت و قانون ۹۵.۳ امتیاز بوده که کمترین آن مربوط به منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا با میانگین امتیاز ۵۳.۲ است.

۳- پیشرفت در زمینه‌های برخوردار از بیشترین اصلاحات از جمله محل کار و وظایف والدین، نیز نابرابر بوده است. در تمام زمینه‌های موضوعی، بیشترین اصلاحات برای رسیدگی به خشونت خانگی، منع تبعیض جنسیتی در شغل و قانون‌گذاری در مورد آزار جنسی ایجاد شده است. در دهه ۱۹۷۰، اقتصادها تا حد زیادی موانع جنسیتی را در زمینه پویایی حذف کرده‌اند. دهه ۱۹۸۰ با پیشرفت‌های غیرمنتظره‌ای همراه بوده است. در دهه ۱۹۹۰ زمینه برای بهبود توانمندسازی حقوقی زنان که در دهه ۲۰۰۰ آغاز شده بود، فراهم شد که یک دهه طلایی برای حقوق قانونی زنان بود که در آن اقتصادها در تمامی زمینه‌ها با جهش قابل توجهی در اصلاحات مربوط به شاخص محل کار همراه بودند.

ضرورت اصلاحات برای حذف موانع قانونی علیه زنان – ادامه

۴- پیشرفت سریع‌تر در اقتصادهایی صورت می‌گیرد که از لحاظ تاریخی سطوح پایین‌تری از برابری جنسیتی داشته‌اند (به عنوان مثال، در برخی از کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا و کشورهای جنوب صحرای آفریقا). اقتصادهایی که بالاترین نرخ رشد را در امتیاز زنان، تجارت و قانون دارند، شامل بحرین، بوتسوانا، جمهوری دموکراتیک کنگو، اندونزی، سائوتومه و پرنسیپ، عربستان سعودی، آفریقای جنوبی، توگو و امارات متحده عربی هستند.

۵- اثر جبرانی در تمام حوزه‌های تحت پوشش زنان، تجارت و قانون افتاده است، اما سرعت پیشرفت نابرابر بوده است. بیشترین تأثیر در کاهش شکاف جنسیتی در قوانین مربوط به محل کار و پس از آن وظایف والدین، حقوق و ازدواج بوده و اثر جبرانی مشابه در قوانین مربوط به پویایی، دارایی‌ها و کارآفرینی ضعیف‌تر بوده است.